

Perit

П'ЕСА

Богдан Бойчук

Дійові особи:

Поет
Софія — його дружина
Мати
Батько
М. — моделька
Отець
Дух
Санітар I
Санітар II

Кімната без точного характеру. Схожа на клінічну вітальню, схожа також на студію.

I

М.: *(Вибухає гістеричним реготом, і тяжко пізнати, чи від зворушення, чи з глуму).*

ПОЕТ: Не смійся!

М.: *(Не може зупинити реготу).*

ПОЕТ: *(Трясе її за рамена) — Не смійся! — (Ловить її за горло і трясе) — Я тебе задую! Я тобі той сміх задую в горлі! Ти будеш моєю!*

М.: *(Кричить, а так блідне і падає на підлогу).*

ПОЕТ: *(Стоїть над нею з відкритими раменами, а так, мов непритомний, іде до людей і говорить) — Її тіло тягнеться за руками... як тісто, що пахне дріжджами і нагадує про тепле літо, про вітер і про сонце. Її тіло тягнеться мені за руками. І здається, що вона частинно є моєю. Але де вона? Її не можна схопити. Вона є моєю тільки, як запах її тіла на моїх руках, як спомин, як бажання. Вона є моєю тільки, як ріка, що протікає через мою пам'ять і лишає на свідомості пісок щемління. І здається, що вона ніколи не буде моєю, хоч я пам'ятаю її тіло через дотик; пам'ятаю шкіру, що виховзала мені крізь пальці; пам'ятаю рамена, до яких приростали мої долоні; пам'ятаю груди, що підносились двома надіями в майбутнє. А в горлі, як в криниці, часом дзюрчав сміх, а часом неприхильна мова... І я душив. — (Стоїть, опустивши на груди голову, і мовчить).*

Галасливо входять Батько і Мати, їхні голоси чутні вже здалека.

МАТИ: Не знає.

БАТЬКО: Так, не знає!

МАТИ: Що ховається.

БАТЬКО: В шухлядах і в умах.

МАТИ: Які думки.

БАТЬКО: Не знаємо.

Розкидають папери на його столику.

МАТИ: Ніколи.

БАТЬКО: Це дуже сумна річ.

МАТИ: Прямо розриває серце.

БАТЬКО: Не знаєш, чи людина пуститься.

МАТИ: В культуру.

БАТЬКО: Чи в агрикультуру.

МАТИ: І як тоді пізнати?

БАТЬКО: Як відкрити душі?

МАТИ: Може психологія...

БАТЬКО: Чи сперматологія.

МАТИ: Чи антропологія.

БАТЬКО: Або зоологія!

МАТИ: Це тайна. Це містерія.

БАТЬКО: *(Перечить)* — Наука і матерія!

МАТИ: Це дух та інспірація.

БАТЬКО: Статистика і деривація!

МАТИ: Це благість чи летаргія?

БАТЬКО: Чи світляна енергія?

МАТИ: З міражами і фантами.

БАТЬКО: Чи хвилями і квантами.

МАТИ: Не знаємо.

БАТЬКО: Ніколи!

МАТИ: *(Помічає М.)* — Ш-ш-ш! Що з нею сталося?

БАТЬКО: Чого ш-ш-каєш! Що сталося?

МАТИ: *(Показує на М.)*

БАТЬКО: Ог, води! Скоріше!

МАТИ: *(Вібгає і приносить склянку води)* — Сердешна дівчина! Напийся...

ПОЕТ: *(Не помічає, що діється кругом, говорить до публіки)* — Її тіло тягнеться мені за руками. І тоді здається, що попереду ідуть в майбутнє якісь молоді люди, оглядаються і усміхаються до тебе, як до старого знайомого. Її тіло тягнеться за мною...

БАТЬКО: *(Дає М. води. Вона притомніє і з трудом підводиться)* — Напийтесь ще.

М.: Не хочу.

БАТЬКО: Може полежите трохи.

М.: Ні. Не хочу. *(Підходить до Поета)* — То була добра пое-

зія. Я чула, мов крізь сон. Її тіло тягнеться мені за руками...

ПОЕТ: *(Не свідомий її присутності).*

М.: Це був початок твоєї поеми про жіноче тіло. Тож бувай! Я повернуся до тебе. *(Виходить).*

III

МАТИ: *(Підходить до поета)* — Що з нею сталося?

ПОЕТ: *(Не свідомий їхньої присутності).*

БАТЬКО: Чому не відзиваєшся до матері!

МАТИ: Залиши дитину, не тривож...

БАТЬКО: Дитину!

МАТИ: Не хвилюй його.

БАТЬКО: *(До поета)* — Що, — вона захворіла? Та дівчина?

МАТИ: Зомліла може?

БАТЬКО: Чому ти не заговорив до неї людяно?

МАТИ: Чому ти не промовив слова?

БАТЬКО: З жінками треба ввічливо поводитись.

МАТИ: Вона до тебе говорила ніжно.

ПОЕТ: *(Починає їх помічати)* — Що?

МАТИ: Вона до тебе говорила мило.

ПОЕТ: Хто?

БАТЬКО: Та гарна дівчина.

ПОЕТ: *(Здивований)* — Вона? До мене?

МАТИ: Так, вона.

ПОЕТ: Хіба вона воскресла?

БАТЬКО: До чого це говорення! Воскресати можна...

МАТИ: З мертвих.

БАТЬКО: І сама концепція про воскресіння науково є досить сумнівна і нічим конкретно не доведена.

ПОЕТ: Але як вона могла до мене говорити, не воскреснувши?

БАТЬКО: Зовсім нормально.

МАТИ: І природньо.

БАТЬКО: Це звичайні людські функції.

МАТИ: Підходити і говорити.

БАТЬКО: Це спонукує психічний стан.

МАТИ: Фізично викликаний ззовні.

БАТЬКО: Чи потребою з нутра.

МАТИ: В кожній людині.

БАТЬКО: В намаганні зрозуміти світ, або себе.

МАТИ: Зрозуміти і пізнати.

ПОЕТ: Я хочу зрозуміти... певні речі. Як вона воскресла?

БАТЬКО: Вона ніколи не вмирала.

МАТИ: Тільки втратила притомність, мабуть.

ПОЕТ: Можливо, що вона не може вмерти. То вона мені казала про мою поему?

МАТИ: Так, вона.

ПОЕТ: Але я нічого не пригадую.

БАТЬКО: Не важно.

МАТИ: Напишеш другу.

ПОЕТ: Я не зможу більше.

БАТЬКО: Зовсім певно зможеш.

МАТИ: Ми завжди знаходили.

БАТЬКО: В твоїх шухлядах і паперах.

МАТИ: Нові поезії.

ПОЕТ: Чому ви вічно ристесь в моїх паперах?! (*Поправляє на столику книжки, складає*).

БАТЬКО: Не хвилюйся, — з людської цікавості.

МАТИ: То дуже сумна річ.

БАТЬКО: Прямо розриває серце.

МАТИ: Ми цікаві знати.

БАТЬКО: І ділити світ.

МАТИ: Радощі твої.

БАТЬКО: І смуток.

МАТИ: Щоб приємніше було.

БАТЬКО: Щоб приємніше проходило життя.

МАТИ: Щоб проходив час.

ПОЕТ: (*Нервово*) — Мені треба зрозуміти. Говоріть зі мною, не з собою!

МАТИ: Ми говоримо з тобою.

БАТЬКО: Ми ціле життя говоримо з тобою.

ПОЕТ: Мені ціле життя здається, що я десь загубив своє минуле.

БАТЬКО: Кожний губить.

МАТИ: Залишає по дорозі.

БАТЬКО: Неодмінно. Бо рівняння людських взаємин сходять до нуля, коли наближається до безмежності, а безмежність в людських обмеженнях дорівнювала б смерті.

ПОЕТ: (*Кричить*) — Говоріть зі мною!

МАТИ: Та ми ж...

ПОЕТ: Я загубив своє дитинство.

МАТИ: Ти був гарною дитиною.

БАТЬКО: Як лялька.

МАТИ: З кучерявеньким волоссям.

БАТЬКО: Ти його розчісувала.

МАТИ: На боки.

БАТЬКО: А пізніше взад, пригадую.

ПОЕТ: Чому ви знов лишаєте мене самим!

МАТИ: (*Розводить руками*) — Ми ж ціле життя...

БАТЬКО: З тобою.

ПОЕТ: Біля мене тільки, не зі мною! Ви ніколи навіть не говорите зі мною!

БАТЬКО: Бо ми не знаємо.

МАТИ: Чого ти хочеш.

БАТЬКО: Раз ти нарікаєш.

МАТИ: Що ми ліземо.

БАТЬКО: В твої папери.

МАТИ: І шухляди.

БАТЬКО: Що риємось.

ПОЕТ: Досить!

БАТЬКО: Кричиш, щоб ми тебе лишали.

МАТИ: У спокої.

БАТЬКО: Щоб не пхалися в твій світ.

ПОЕТ: Досить!

МАТИ: А тепер.

БАТЬКО: Ти нарікаєш, що лишаємо тебе.

МАТИ: Самим.

ПОЕТ: *(Хапає крісло і б'є ним об підлогу)* — Досить! Досить! Досить! Я вас навчу! Як слухати і говорити. Ви ціле життя розжовуєте одне одному слова, з приємністю і насолодою, — а мене лишаєте самим. *(Наближається до батька з піднесеним кріслом)* — Я вас навчу, як слухати мене!

БАТЬКО: *(Трясється в переляку)* — Я з приємністю буду робити все, що скажеш.

ПОЕТ: *(Дивиться на матір, — вона нігнута під його поглядом)* — Ви обоє будете робити все, що я скажу. Або не будете нічого зовсім. Ясно? Нічого зовсім. Я тут встановлюю лад.

БАТЬКО: З батьками так не личить.

ПОЕТ: *(Наближається до батька, — той вмовкає)* — Ми, бачу, починаємо себе розуміти. А тепер скажіть мені, що я робив, як був маленьким хлопцем? Ну, чому ви мовчите!

БАТЬКО: Так відразу тяжко...

ПОЕТ: *(Кричить)* — Говоріть серйозно!

МАТИ: *(Перелякана)* — Ти бігав по вітальні.

БАТЬКО: З зачесаним волоссям.

МАТИ: І чистенько вбраний.

БАТЬКО: Я любив тебе в коротких штанцях.

МАТИ: І в білій сорочечці з широким ковніром.

БАТЬКО: Мережаним синіми або червоними нитками.

МАТИ: Чистесенький, як лялька.

ПОЕТ: А з ким я прався?

БАТЬКО: В тебе був ведмедик, слоник.

МАТИ: І велосипед.

ПОЕТ: Але як я прався з дітьми?

БАТЬКО: *(Здивований)* — З дітьми?

ПОЕТ: Так, з дітьми!

МАТИ: В нас не було більше дітей.

ПОЕТ: А з чужими: в «лапанку», у «вію-вію», у «царівну», у «війну».

БАТЬКО: Ти не прався.

ПОЕТ: Чому?

МАТИ: Бо на вулиці з брудними.

БАТЬКО: Незачесаними.

МАТИ: Не личило.

БАТЬКО: Ніяк.

ПОЕТ: А ви гралися на вулиці з дітьми?

БАТЬКО: Так, а де ж інакше.

ПОЕТ: А ви?

МАТИ: Я також.

ПОЕТ: А мені не личило? Що! Я не пригадую також, чи ви мені співали у дитинстві.

МАТИ: Мабуть ні. Не співали.

БАТЬКО: Ми не знали як.

ПОЕТ: То заспівайте мені тепер.

БАТЬКО: Ти хіба жартуєш.

ПОЕТ: *(Стає над батьком, і той вмовкає)* — Починайте!

БАТЬКО: Я не знаю як.

ПОЕТ: *(До матері)* — Покажіть йому.

МАТИ: Яку ти пісню знаєш?

БАТЬКО: Ніякої.

ПОЕТ: Говоріть до речі!

БАТЬКО: Мій час абсорбували наукові досліді.

ПОЕТ: Я казав вам: говоріть до речі!

БАТЬКО: Доречі, ніякої не знаю.

ПОЕТ: За ціле життя ви не навчилися співати?! А що ви робили?

БАТЬКО: Працював над дослідями.

ПОЕТ: Говоріть, кажу, до речі!

БАТЬКО: Доречі, я робив до речі те, що в суті речі...

ПОЕТ: Мене то зовсім не цікавить.

БАТЬКО: Мене також ні, але — — —

ПОЕТ: Співайте вдвох!

БАТЬКО: Хіба ти почни щонебудь.

МАТИ: Я тепер не можу.

ПОЕТ: *(Лютю)* — Чому!

МАТИ: *(Перелякана)* — Зараз, я щось поспробую... *(Починає повільно, хлипаючи)*

У попа була собака,
він її любив —
вона з'їла кусень м'яса,
він її забив.

БАТЬКО: *(Помагає їй в дисонанс)*.

ПОЕТ: Скорше! Голосніше!

Батьки співають скоро, без відчуття.

І він її поховав,
і на гробі написав:
що в попа була собака,
він її любив... і т. д.

ПОЕТ: Мені ваш спів не подобається! Без відчуття, як манекени. А тепер скажіть щонебудь. Чому мовчите! Нема що казати? Ми врешті дійшли до того, що називають родинним щастям. Га-га-га!

В задній частині сцени з темряви зарисовується ліжка, на яким сидить М. і роздягається. Її обриси децю нерезальні, як спомин.

М.: Я маю гарні рамена.

ПОЕТ: Що?

М.: Я маю гарне тіло.

ПОЕТ: І що з того!

М.: Роздягатись далі?

ПОЕТ: Пощо? Я перше мушу поскладати свої речі, я не можу терпіти безладдя! (Знов складає поскладані книжки). Бо порозкидані, потоптані книжки...

БАТЬКО: (Ні він, ні мати не бачать нікого ззаду) — Що він робить?

МАТИ: З ким він говорить? Я боюся.

БАТЬКО: Не знаю. Я нікого там не бачу.

МАТИ: Що ми будемо робити?

БАТЬКО: Треба з кимсь порадитись.

ПОЕТ: (Говорить синхронічно з ними) — Бо потоптані, розкидані думки дичавіють у підсвідомостях і можуть вирости будяччям, буряном чи блекотою. Вони вічно розкидають мої речі. Лазять по шухлядах, по нотатниках, по строфах. Шпарами, крізь стіни, вікна. Жилами, судинами — аж до притомности! Чому ти так на мене дивишся? Я свідомий всього, що кажу. Моя реакція зумовлена обставинами... А що ти робила б на моєму місці? Коли вони не числяться з моєю волею і просякають крізь кору моєї... (Кричить) — І душать випаром клітини між волоссям і травою почувань, що стегнами вростає до... (розгубився) — Як тобі здається?

М.: Проста еротика.

ПОЕТ: Яка еротика! Я говорив про своїх батьків.

Батько і мати переглядаються, затурбовані.

М.: (Здвигав раменами) — Роздягатись далі, чи будеш так?

ПОЕТ: Підожди! Я ще не готовий! Бо неохайність, безпорядок, нелад, хаос, розгордіяш, безладдя, байзель, — діють проти мого...

М.: Слова, слова!

ПОЕТ: Ці речі необхідні.

М.: Я не зрозуміла того останнього: бай... бай...

ПОЕТ: Байзель.

М.: Що це значить?

ПОЕТ: Я не знаю.

М.: Тимусів щось думати, ні?

ПОЕТ: Нічого я не мусів думати!

БАТЬКО: В тому його трагедія! Він ніколи не думає логічно.

МАТИ: Не дратуй його...

ПОЕТ: В слові треба любитись чистим звуком, густотою приголосних й, з, л, ъ, — які розділяє голосна е, як цезура у клясичному вірші. Також треба відчувати ритміку, мов цілий ряд рихтовань, що підносяться, або спадають.

М.: *(Наглядно нудьгує)*.

ПОЕТ: Нецікаво, що? Життя сьогодні спрощене. Спростачене. Поезія нікому не потрібна.

М.: Яка поезія?

ПОЕТ: Як то яка! *(Розкидає папери, виймає зшиток і перегортає його)* — Послухай:

Мені вже час, зовуть простори,
Земля коханкою лягла в ногах,
Вона:
Нага,
Без омофору,

БАТЬКО: Для кого він читає? Кому це потрібне?

МАТИ: Ш-ш-ш!

ПОЕТ: Без фальшу, без пустих прикрас,
Віками ждала без докору, —
Мені вже час!

М.: *(Не реагує)*.

ПОЕТ: Ну?

М.: *(Не реагує)*.

МАТИ: Сину... з ким ти?..

ПОЕТ: Хто мене віддирає від моїх думок?

БАТЬКО: Може ти погано почуваєшся?

МАТИ: В тебе гарячка може?

М.: То роздягатись далі?

ПОЕТ: *(Підходить до неї, поправляє їй на чолі волосся)* —
Ти мене нерозумієш, ти моїх речей не вмієш оцінити. А твоя краса могла б стопити грубі стіни темряви і вигріти на серці стежку. До любови.

М.: А чого ти мене сюди привів? Я ж моделька.

ПОЕТ: Я пишу поему про жіноче тіло і хотів би, щоб ти допомогла мені, відкривши його тайни. Я хотів побачити в твоєму тілі...

МАТИ: З ним погано дуже. Нам треба щось робити.

БАТЬКО: Але що?

МАТИ: З ним погано дуже, з ним погано. *(Починає плакати)*.

БАТЬКО: Заспокійся, ми щось зробимо.

ПОЕТ: Я хочу зрозуміти.

М.: Ти повинен був привести собі стару жінку.
 ПОЕТ: Я не можу. Я не можу ще прийняти старість як частину долі. То несправедливо!
 Хтось людину скривдив на початку світоутворення.
 М.: Ботільки на старому тілі видно.
 ПОЕТ: Що видно?
 М.: Що минуло, і чого не буде.
 ПОЕТ: Але я не можу. В мене тільки є відношення до тіла молодой жінки, до краси.
 М.: Тіло молодой жінки є закрите.
 ПОЕТ: Чим?
 М.: Красою. Його тільки хочуть, його жадають, але не розуміють.
 ПОЕТ: А що в жаданні злого?
 М.: Нічого. Тяжко бачити і розуміти. *(Зникає в темряві).*

V

МАТИ: Сину...
 ПОЕТ: Мене хтось кликав?
 МАТИ: Тебе може щось хвилює?
 ПОЕТ: Ні. Нічого. Про що я з вами говорив?
 БАТЬКО: Що ми врешті дійшли до того, що називають родинним щастям.
 ПОЕТ: Га-га-га! Родинне щастя. Що я міг про це сказати? Воно не існує. Але де Софія?
 БАТЬКО: *(Дуже зажурений)* — Вона до тебе не приходить.
 МАТИ: Забудь про неї.
 ПОЕТ: Вона мені потрібна зараз!
 БАТЬКО: Але ти знаєш...
 ПОЕТ: Що знаю?
 МАТИ: Що вона тебе не любить.
 БАТЬКО: Що не хоче тебе бачити.
 ПОЕТ: Що це значить? Хто тут встановляє лад? Вона мусять тут прийти! Бо я так хочу!
 БАТЬКО: Я піду поспробую її закликати, але...
 МАТИ: *(Бойться лишитися з сином)* — Краще я піду. *(Виходить).*
 ПОЕТ: Ну?
 БАТЬКО: *(Мовчить).*
 ПОЕТ: Це вже правдиве родинне щастя. *(Ходить по хаті, насвистує, приводить до порядку речі).*

Ззаду зарисовуються нереальні, наче спомин, обриси Софії.

СОФІЯ: *(Еlegantна, але ця еlegantність холодна)* — Я хочу врешті знати!

ПОЕТ: Що ти хочеш знати?

СОФІЯ: Що це за жінка?

ПОЕТ: Жінка? Де?

СОФІЯ: На ліжку.

ПОЕТ: *(Розгублено)* — На ліжку? Жінка?

СОФІЯ: Тут біля мене, гола!

ПОЕТ: *(Обурений)* — Яка це жінка? Це ж дівчина!

СОФІЯ: *(З підкресленою чемністю)* — Пробач, я не за примітила...

М.: Це видно по очах. Ви не дивитесь, мабуть, людям в очі.

СОФІЯ: Що вона тут робить?!

М.: Обсяг речей, які можна робити в ліжку, — обмежений.

ПОЕТ: *(Регоче).*

СОФІЯ: *(Одвертається).*

ПОЕТ: Пробач. Старайся зрозуміти...

СОФІЯ: Що вона тут робить!

ПОЕТ: Спитай її.

СОФІЯ: Яке мені до неї діло!

ПОЕТ: А яке до мене?

СОФІЯ: *(Обурена)* — Я ж твоя дружина!

ПОЕТ: І що з того?

СОФІЯ: Ти краще виясни.

ПОЕТ: *(Кричить)* — І не думаю! Я роблю, що хочу!

Обриси обох жінок зникають в темряві.

VII

БАТЬКО: *(Переляканий, хоче якось заговорити до нього і не знає як).*

МАТИ: *(Вбігає сама).*

ПОЕТ: *(Притомніє, помічає матір)* — А де Софія?

МАТИ: Вона не хоче прийти.

ПОЕТ: Чому?

МАТИ: Вона каже, що хоче подихати свіжим повітрям у саді.

ПОЕТ: Я повідкриваю вікна! І тут буде могла собі подихати свіжим повітрям. Негайно хай прийде сюди!

МАТИ: *(Виходить).*

БАТЬКО: *(Бубнить пальцями об стіл).*

ПОЕТ: Скажіть мені щиро одну річ.

БАТЬКО: Людям важко щиро...

ПОЕТ: *(Кричить)* — Одну річ можете мені сказати щиро!

БАТЬКО: Добре не хвилюйся.

ПОЕТ: Як ви з нею можете ладнати, жити?

БАТЬКО: З ким?

ПОЕТ: З матір'ю.

БАТЬКО: Я ніколи над цим не думав.

МАТИ: *(Входить)* — Вона каже, що вона вільна людина і робить тільки те, що хоче.

ПОЕТ: То нехай захоче прийти сюди, бо я так хочу!

МАТИ: Вона не прийде.

ПОЕТ: А що буде, як всі схочуть бути вільними?

БАТЬКО: Божевілля.

ПОЕТ: Правильно! Що вона собі думає? Хтось мусить бути більше вільним, а хтось менше вільним. Що?

БАТЬКО: Та, ніби, нічого.

ПОЕТ: І зовсім ясно, що я мушу бути більше вільним, бо я хочу бути більше вільним. Я тут встановляю лад на світі.

БАТЬКО: Це не зовсім переконує...

ПОЕТ: Чому не зовсім переконує? Хто тут встановляє норми?

БАТЬКО: Норми логіки існують.

ПОЕТ: Не для мене. Я маю свої норми. Спочатку я роблю висновки. А тоді ці висновки стають нормою.

БАТЬКО: Це щось нелогічне...

ПОЕТ: Це геніяльне! В такій системі ніколи не можна помилятися.

БАТЬКО: Бо кожна помилка стає нормою?

ПОЕТ: Точно! І це не зветься помилкою, а діалектикою. Тут немає місця на само поняття «помилки» — воно не існує. Хіба тільки в інших людей, не в мене. І на основі цього я маю право бути більше вільним, як інші. Логічно?

БАТЬКО: Та...

ПОЕТ: *(Загрозово)* — Так, чи ні!

БАТЬКО: Та, так.

ПОЕТ: Тому вона мусить прийти до мене!

VIII

Ззаду тільки обриси Софії, М. на ліжку вже нема.

СОФІЯ: Патетика!

ПОЕТ: Не патетика. Поети мусять вигортати мул думок, прийомів, форм, — щоб стати на здоровий, чистий ґрунт першої людини, що ходила гола по землі.

СОФІЯ: Патетика.

ПОЕТ: Дай висловитись!

СОФІЯ: Про голих на землі.

ПОЕТ: Про тіло, про жіноче тіло, що дихає красою і теплом, що підносить до границь, де дійсність і бажання починають бути невіддільні. За цим я шукав у тої дівчини, саме це хотів збагнути з її тіла.

СОФІЯ: Я не хочу більше слухати про неї!

ПОЕТ: (*Кричить*) — А що ти хочеш слухати? Моїх віршів не хочеш слухати, про неї теж не хочеш слухати, бо ж це причетне до моїх віршів!

СОФІЯ: Я не хочу більше бачити її в цій хаті, то все.

ПОЕТ: І що з того! Я маю обертатися до твоїх бажань? Чи відповідно до етикетки «порядних» людей? Ніколи!

СОФІЯ: Впорядку. Чудесно.

ПОЕТ: Як то чудесно? Що чудесно?

СОФІЯ: Тоді я також вільна.

ПОЕТ: Звичайно.

СОФІЯ: І нікому не дозволю пхатися в моє життя! (*Виходить, гримнувши дверима*).

IX

ПОЕТ: (*Стресається цілим тілом*) — Що вона казала?

МАТИ: Хто вона?

БАТЬКО: То ти казав, що вона мусить прийти сюди.

ПОЕТ: Так, мусить!

МАТИ: Але Софія не хотіла.

ПОЕТ: При чому тут Софія?

МАТИ: Ти ж мене посилав за нею.

ПОЕТ: Коли? Пощо мені здалась Софія? Елегантна і холодна, як гадюка.

МАТИ: Я не знаю пощо.

ПОЕТ: Я теж не знаю.

МАТИ: Ти казав, що вона може тут подихати свіжим повітрям.

ПОЕТ: То не дуже переконливо звучить.

МАТИ: (*Здвигає раменами*).

ПОЕТ: Я хочу, щоб до мене прийшла моделька.

БАТЬКО: Та гарна дівчина?

ПОЕТ: Так. А Софія... Вона чомусь до мене байдужа.

X

Обриси Софії зарисовуються з темряви.

СОФІЯ: (*Холодно*) — Що тебе дивує?

ПОЕТ: Я своїм очам не вірю! Я тебе давно не бачив.

СОФІЯ: Я звичайно зайнята.

ПОЕТ: Чим?

СОФІЯ: Собою.

ПОЕТ: Я щасливий тебе знову бачити у себе.

СОФІЯ: Видно, в мене є ще трішки сантименту до твоєї студії. Кажуть, що злочинця завжди тягне на місце злочину. То й мене, мабуть, тягнуть сюди гріхи, які я тут з тобою відгрішила.

ПОЕТ: І приходиш на покуту й покаяння?

СОФІЯ: Навпаки.

ПОЕТ: Знов грішити?

СОФІЯ: Можливо. Як би було з ким.

ПОЕТ: Зі мною хочби.

СОФІЯ: Нецікаво.

ПОЕТ: *(Здвигав раменами)* — А все ж... Мені якось тужно за тобою.

СОФІЯ: Дивно.

ПОЕТ: Людині тяжко існувати одинцем. Треба часом поділитись словом.

СОФІЯ: Раз ти вибрав волю, то мусиш жити сам.

ПОЕТ: А що ти зараз робиш?

СОФІЯ: Все, що хочу.

ПОЕТ: То не дуже дружня відповідь.

СОФІЯ: Я не приходила дружити.

ПОЕТ: *(Кричить)* — А чого тоді приходила!

МАТИ: Може б нам порадитися з лікарем...

БАТЬКО: Чи піти до клініки.

МАТИ: Щоб не було за пізно.

СОФІЯ: Не знаю.

ПОЕТ: Дуже мудро!

СОФІЯ: Краще поклади книжки.

ПОЕТ: *(Дивиться на стос уявних книжок, які тримає на руках)* — Що?

СОФІЯ: Поклади книжки на стіл, пощо з ними носишся?

ПОЕТ: Бо мені так хочеться! Тобі і це вже заважає?

СОФІЯ: Нітрохи. Мені твоя присутність навіть вже не заважає.

ПОЕТ: Дуже мудро!

СОФІЯ: Про мене, можеш їх тримати так до ранку.

ПОЕТ: *(Кидає книжки на стіл)* — І що ти собі думаєш? Я буду носитися з книжками, як дурак, до ранку, бо ти так хочеш!

СОФІЯ: *(Сміється)*.

ПОЕТ: Нічого тут смішного!

СОФІЯ: Ні, мабуть, нічого.

ПОЕТ: Хоч... Я колись любив твій сміх.

СОФІЯ: Про це не варто згадувати, це минуле.

ПОЕТ: Між минулим і майбутнім нема ніякої границі.

СОФІЯ: Цікава думка. Ти ще, може, будеш добрим поетом.

ПОЕТ: Ви всі з мене глузуєте, не розуміючи мене!

СОФІЯ: Я не глузую. Ти ще будеш добрим поетом, коли пізнаєш більше болю і самотності. *(Подається до виходу).*

ПОЕТ: Куди ти йдеш?

СОФІЯ: Пройтися.

ПОЕТ: Побудь зі мною.

СОФІЯ: Не люблю себе обмежувати.

ПОЕТ: Побудь хоч трохи.

Обриси Софії зникають зовсім.

XI

ПОЕТ: *(До матері)* — Шкода. А я її хотів, я завжди про неї думав. Я її люблю. Я щойно тепер повно усвідомив! Я її люблю. А вона цього навіть не знає. Вона мусить про це знати!

МАТИ: Чому не знає, вона ж твоя дружина.

ПОЕТ: Дійсно? А коли ми брали шлюб?

БАТЬКО: Три роки тому.

ПОЕТ: Дійсно? А я не бачив навіть її тіла, вона ніколи не дозволила себе торкнутися.

БАТЬКО: Софія не з таких жінок.

ПОЕТ: *(Кричить)* — Я мушу її мати!

БАТЬКО: Заспокойся, ми її зараз покличемо.

МАТИ: Вона лежить в саді.

ПОЕТ: В якому саді! Вона пішла додому.

БАТЬКО: До якого дому?

ПОЕТ: Знайдіть її негайно! Чому ви стоїте?

БАТЬКО: А що робити?

ПОЕТ: Шукайте!

БАТЬКО: За ким?

ПОЕТ: Я вам казав: за моделькою. За ким же можна ще шукати?

БАТЬКО: А де її знайти?

ПОЕТ: Як я можу знати?

БАТЬКО: А як нам знати?

ПОЕТ: Я не хочу більше недоречних питань! Ідіть! Простіть, ідіть і знайдете. Чуєте!

МАТИ: *(Пригноблена виходить).*

ПОЕТ: Мати забула взяти з собою свою душу *(відчиняє вікно)* — треба випустити її через вікно. Сюди, сюди. *(Випустивши душу, закриває вікно).* — Де ти кладеш мої

книжки! Скільки разів я тобі казав не лізти до моїх паперів! Я не можу терпіти безладдя, безпорядку. Я мушу встановляти лад! — *(Далі свариться з уявною людиною).*

XII

МАТИ: *(Входить і веде Софію)* — Він посилав по ту дівчину, але я не знаю, де її шукати. Може він з тобою буде говорити. З ним дуже погано.

ПОЕТ: Нічого не погано! Я просто встановлюю лад у світі.

МАТИ: *(Нишком до Софії)* — Я боюся, що він опиниться у домі для ментально — — —

ПОЕТ: У моїй присутності не можна говорити шепотом! Я мушу знати всі думки підвладних.

БАТЬКО: Це майже неможливе.

МАТИ: Не переч йому. Він хворий і розстроений...

ПОЕТ: Хто хворий і розстроений? Я звелю його настроїти негайно. *(До батька)* — Продовжуйте.

БАТЬКО: Я хотів сказати, що не можна знати думок інших.

ПОЕТ: Чому?

БАТЬКО: Бо людина сама не знає всіх своїх думок.

ПОЕТ: Це ознака психічної хвороби. Я знаю всі свої думки.

БАТЬКО: Не обов'язково. Багато думок ховається у підсвідомості людини.

ПОЕТ: Тоді я звелю, щоб посадили всіх психологів з вудками.

БАТЬКО: Психологів з вудками?

ПОЕТ: Щоб ловили з підсвідомостей думки для мене.

БАТЬКО: І що ти будеш з ними робити?

ПОЕТ: Ті думки, які будуть мені приємні, тобто голубі й рожеві, посаджу в саді кругом своєї палати, хай ростуть; а ті, які не будуть приємні, скажу висушити до місяця і будувати з них міста на болотах.

БАТЬКО: Такі речі вже були в історії, здається.

ПОЕТ: Бо історія вчилася від мене.

СОФІЯ: Їй не було ще часу вчитися. І не було що...

ПОЕТ: *(Зривається з крісла і кричить)* — Я такі думки буду засушувати!

МАТИ: *(До Софії)* — Не дратуй його.

ПОЕТ: Я нікого не дратую! Просто встановлюю лад. *(До батька)* — Покладіть мої книжки до ліжка.

БАТЬКО: Ти дійсно думаєш книжки?..

ПОЕТ: Ті з верхньої полиці.

БАТЬКО: До ліжка? То безглуздо! Ти може помилився.

ПОЕТ: Я вам казав, що я не можу помилятися! Робіть, що вам велів.

БАТЬКО: Але книжки до ліжка — це не дуже нормально.

МАТИ: *(Жестами просить батька не сперечатися)* — Чому ні? Я тобі поможу. *(Носять до ліжка книжки).*

ПОЕТ: Чому не нормально? Книжкам потрібний відпочинок. Також відомий факт, що невиспані книжки втрачають свій зміст і стають другорядними.

СОФІЯ: Особливо невиспані вірші...

ПОЕТ: Я не дозволю, щоб тримали вірші на полицях. Я кожному звелю розрізувати груди і складати його улюблені вірші близько серця.

СОФІЯ: А що зробиш зі своїми?

ПОЕТ: Ти не маєш права ставити мені питання! Можеш тільки слухати з відкритим ротом, сприймати і погоджуватися.

СОФІЯ: Якщо захочу.

ПОЕТ: (До батьків) — Виведіть її з кімнати! Я не можу терпіти «вільних» людей. Їхні думки мають неприємний запах, від якого людство може збожеволіти. Скажіть, хай забирається!

БАТЬКО: Вона ж чула.

ПОЕТ: Як вона могла чути? Мої слова не котяться до неї. Ви хіба не бачите? Виведіть її негайно!

МАТИ: (Жестами просить Софію, щоб вийшла).

СОФІЯ: Це просто поза. Під божевілля. Спочатку була поза під поета, потім поза вільної людини, а тепер оце безглуздя... (Виходить).

XIII

БАТЬКО: Вона вже пішла.

ПОЕТ: Не пішла!

БАТЬКО: Пішла вже. Подивися.

ПОЕТ: Я вам сказав, що не пішла!

БАТЬКО: (Розводить руками).

ПОЕТ: Я її велів піти. В цьому основна різниця, цим я заперечую в принципі її свободу. І не забудьте посадити її в клітку.

БАТЬКО: В яку клітку?

МАТИ: Не хвилюй його.

БАТЬКО: Я питаю, в яку клітку!

ПОЕТ: Звичайну! Вона іншої не варта. В якій колись була канарка.

БАТЬКО: Та клітка буде трішки за мала... не думаєш?

ПОЕТ: Влізе. Вона не велика людина. Я не хочу, щоб її думки розлітались між людьми.

БАТЬКО: (До матері) — Я думаю, що треба подзвонити до психіатричної лікарні.

ПОЕТ: Що таке?

БАТЬКО: Я казав, що піду посадити її в клітку. (Виходить).

ПОЕТ: Неодмінно.

МАТИ: Сину.

ПОЕТ: (Зайнятий, не реагує).

МАТИ: Сину, послухай.

ПОЕТ: Ваш син не хоче вас слухати? Такі вияви я буду виривати. Нищити!

МАТИ: Та ти ж мій син.

ПОЕТ: Хіба метафорично тільки.

МАТИ: Я тебе народила.

ПОЕТ: Це неможливе, бо, якщо ви мене народили, то я був би залежний від вас. А воно є навпаки: ви мені підвладні.

МАТИ: Я того всього не розумію, але — — —

ПОЕТ: Це можливе. І цим не треба турбуватися, бо під моїм володінням не треба буде розуміти нічого: тільки дивитися з відкритим ротом і слухати. А все потрібне до життя вам дасться.

МАТИ: Я хочу з тобою поговорити, як мати з сином, від серця.

ПОЕТ: Неможливо.

МАТИ: Чому?

ПОЕТ: Від серця ніяка мова не вийде, краще вживайте горло і язик. Або навіть краще стояти з відкритим ротом і нічого не говорити. А то скажете щось проти моєї волі, і я буду змушений обмежити шлях вашого життя, дуже раптово і несподівано (*робить рукою рух поплід шию, мовби стинаючи голову*).

МАТИ: (*Жахається*) — Та що ти?.. і не введи нас во спокусу, но избави нас от — — —

ПОЕТ: Можете продовжувати, ці слова приємні, і я звелю їх наклеювати на фіранки й портієри, щоб збуджувати метафізичні марення.

МАТИ: Може ми і завинили перед тобою.

ПОЕТ: То нічого, — я витягну вашу вину, намочу в потічку і постелю на сонце, щоб білилася.

МАТИ: (*Бойться говорити*).

ПОЕТ: (*Підносить уявний тягар з землі, напружується, підносить вище, старається вилізти на крісло і паде під тягарем*).

МАТИ: (*Заніміла від переляку і дивиться широко відкритими очима*).

ПОЕТ: (*Робить ті самі рухи і з трудом вилазить на крісло. Думає*). — Дякую, що не заважали. Бо слова часто дряпають мені свідомість і дратують; а я хотів випробувати тягар своєї влади і обдумати долю підвладних.

XIV

З темряви зарисовується М.

М.: Добридень!

ПОЕТ: Що?

М.: Кажу — добридень.

ПОЕТ: І що з того.

М.: *(Довго дивиться на нього, а тоді подається до виходу).*

ПОЕТ: Не йди.

М.: *(Зупиняється).*

ПОЕТ: Я почуваюся самотній. Обличчя з кожним днем стають чужими. Дні проходять мовчки, не вітаючись, не усміхаючись. Ночі накривають тіло чорним полотном, холодним і тяжким. А з підсвідомости тече вогка тривога і всякає в почуття. Я почуваюся самотній. Я немаю з ким ділити долю.

М.: *(Сідає біля нього).* — Ми всі самотні.

ПОЕТ: Я б хотів тобі щось прочитати *(шукає між паперами)* — ось:

В долонях безконечної блакиті
незмірне хвилювання кольорів, —
симфоія планет згоряє
на простеленій безмежності світів.

М.: Це вже краще.

ПОЕТ: *(Кричить)* — Від чого краще! Ти думаєш, то легко віддирати із нутра кусок себе і простягати другій людині, щоб почути поблажливе: то краще? Думаєш, то легко!

М.: А чого ти хочеш? Правди, чи приємного обману?

ПОЕТ: *(Зневірений)* — Я сам не знаю.

М.: *(Знов подається до виходу).*

ПОЕТ: Не йди! Побудь зі мною.

М.: *(Зупинилася).*

ПОЕТ: Я б хотів, щоб ми були близькими...

М.: Це мусить якось статися само по собі.

ПОЕТ: Ти мені потрібна. *(Простягає до неї руки).*

М.: Не торкай мене.

ПОЕТ: Я тебе люблю!

М.: *(Вибухає гістичним реготом, і тяжко пізнати, чи від зворушення, чи з глуму).*

ПОЕТ: Не смійся!

М.: *(Не може стримати реготу, — її обриси зникають зовсім).*

ПОЕТ: *(Трясе її, уявну, за рамена)* — Не смійся! *(Ніби ловить її за горло, трясе і душить)* — Я тебе задушу! Я тобі той сміх задушу в горлі! Ти будеш моєю.

XV

БАТЬКО: *(Вбігає і говорить до матері. Регіт М. раптово вривається)* — Я говорив по телефоні, вони зараз приїдуть.

ПОЕТ: Я заборонив говорити шепотом!

БАТЬКО: Пробач, я ненароком завісився на телефоні.

ПОЕТ: Ви говорите не до речі.

БАТЬКО: Я хотів сказати... що хтось забув завісити телефон.

ПОЕТ: І всі розмови витікали через трубку?

БАТЬКО: *(Не знає, що сказати).*

ПОЕТ: Треба було закликати потопну сторожу! Щоб не спричинилась повінь.

БАТЬКО: То не витекло багато, і я назад завісив.

ПОЕТ: Добре.

XVI

САНІТАРИ: *(Входять вдвох, худі, маленькі)* — А де той?

БАТЬКО: Ш-ш-ш!

ПОЕТ: Ви може шукаєте за мною?

САНІТАР: Дуже можливо.

САН. 2: Скорше чи пізніше нам доводиться майже за кожним шукати.

САН. 1: Ніколи не знати.

САН. 2: Отак з вигляду людина ніби впорядку.

САН. 1: А думки в голові покручені.

ПОЕТ: Тому я дораджую якнайменше думати.

СА. 2: То дуже цікава думка.

САН. 1: Так, чому ми про це ніколи не подумали?

САН. 2: Людина з вигляду впорядку.

САН. 1: Якщо не буде думати.

САН. 2: Ніхто не буде знати, чи вона впорядку, чи не впорядку.

САН. 1: *(До поета)* — Я з вами згодний!

САН. 2: Людина не повинна думати!

БАТЬКО: *(Затурбований)* — Це суперечить науковим — — —

САН. 1: О! То ми по вас прийшли!

САН. 2: Неодмінно.

САН. 1: Ви безпечні чи небезпечні?

БАТЬКО: Я ніколи в житті не був — — —

САН. 2: Тоді не треба обмежувати рухів.

САН. 1: Заберемо вас так, як ви є. Не будемо вязати.

САН. 2: Краще не робіть спротиву. *(Беруть батька з обох сторін під руки і тягнуть до виходу).*

БАТЬКО: *(Виривається від них)* — Пробачте! То непорозуміння!

МАТИ: То не він розстроений!

ПОЕТ: Я його недавно настроїв.

САН. 1: Так?

САН. 2: І добре грає?

ПОЕТ: Високі звуки не виходять чисто, але з цим можна жити.

САН. 1: Звичайно, що можна.

САН. 2: В мене теж високі не виходять чисто.

САН. 1: Я з вами згодний!

САН. 2: З цим можна жити.

БАТЬКО: Ви не підходите до свого діла аналітично! Мене ніхто не настроював! Людина не інструмент.

САН. 1: Я зовсім певний, що це він.

САН. 2: Як його ніхто не настроював.

САН. 1: То ми мусимо його настроїти.

САН. 2: В нашому музичному.

САН. 1: Інституті.

САН. 2: *(До батька)* — Тож підемо.

САН. 1: І не робить спротиву.

САН. 2: Чим скоріше ми вас заберемо.

САН. 1: Тим краще для вас.

САН. 2: Ми все робимо для вашого добра.

САН. 1: Щоб охоронити вас.

САН. 2: Від інших людей.

САН. 1: То пішли. *(Ловлять його, стараються натягнути со-
рочку для умово хворих, — батько пручається і на-
решті звільняється).*

САН. 2: Якийсь дивний випадок.

САН. 1: Вони звичайно радо йдуть до нашої установи.

САН. 2: Бо в нас людина почувається безпечно.

САН. 1: Вона не поховзнеться.

САН. 2: Не попаде в тюрму.

САН. 1: Її не повісять.

САН. 2: І не розстріляють.

САН. 1: Не зроблять міністром культури.

САН. 2: Чи агрикультури.

Батько і мати збентежено переглядаються.

САН. 1: В нас можна спокійно думати.

САН. 2: І розв'язувати проблеми світу.

ПОЕТ: Я якраз ці проблеми розв'язую.

САН. 1: То дуже цікаво.

САН. 2: Зайдіть колись до нашого інституту.

САН. 1: В нас багато спеціалістів.

САН. 2: Які можуть дораджувати.

ПОЕТ: То я негайно піду з вами, не можна гаяти часу!

САН. 1: Ми до ваших послуг.

САН. 2: Раді вам служити.

САН. 1: Але наперед мусимо забрати його. *(Показує на батька).*

САН. 2: Служба.

САН. 1: Обов'язок.

САН. 2: *(До батька)* — Роздумайте добре.

САН. 1: Так чи інакше.

САН. 2: Ми вас заберемо.

САН. 1: Це неухильне.

САН. 2: Це зовсім певна річ.

САН. 1: Це доля.

САН. 2: І не найгірша.

САН. 1: Бо можуть зробити міністром культури.

САН. 2: Чи агрикультури.

МАТИ: Але то не він... хворий.

САН. 1: Не він?

САН. 2: А хто?

САН. 1: Тут нікого більше такого нема.

САН. 2: Мусить бути він.

БАТЬКО: То я до вас дзвонив!

ПОЕТ: Він був завісився на телефоні.

САН. 1: І це подіяло на нього.

САН. 2: Електрони.

САН. 1: І протони.

САН. 2: Струєю через тіло.

САН. 1: І подірявили мозок.

САН. 2: Це можливе.

САН. 1: Це трапляється.

САН. 2: Потрясення нервові.

САН. 1: Вимагає електричного протишоку.

БАТЬКО: (В розпущі) — Нічого зі мною не трапилось при телефоні! Я просто подзвонив до вас, щоб ви приїхали.

САН. 2: То ви вже впорядку?

БАТЬКО: Я завжди був впорядку!

САН. 1: Вони всі так кажуть.

САН. 2: Це дуже сумна річ.

САН. 1: Прямо розриває серце.

САН. 2: Людина сама собі шкодить.

САН. 1: Я тепер не маю серця брати його силою.

САН. 2: Жалощі.

САН. 1: Жалощі.

САН. 2: Тоді ходім назад.

САН. 1: Ходім. (Подаються до виходу).

ПОЕТ: Заждіть хвилиночку. Я піду з вами. Тільки заберу нотатки деякі й книжки. (Набирає гору книжок і виходить з санітарами).

БАТЬКО: Я тепер не знаю...

МАТИ: Хто нормальний?

БАТЬКО: Хто напів-нормальний...

МАТИ: Я не знаю.

БАТЬКО: Кожний крок.

МАТИ: Ціле життя.

БАТЬКО: Непорозуміння.

МАТИ: Чоловіка з чоловіком.

БАТЬКО: Жестикуляції.

МАТИ: Слова.

БАТЬКО: Пози.

МАТИ: Жестикуляції.

БАТЬКО: Це дуже сумні речі.

МАТИ: Прямо розривають серце...

Сцену заливає темрява.

Коли сцена ясніє, в кімнаті для божевільних сидять: отець, і дух, кругом розставлені якісь дивного призначення об'єкти. Дух вдягнений в сорочку для умово хворих — його руки завязані.

ПОЕТ: (Входить, обладований книжками) — Мені казали, що тут можна свобідно думати.

ДУХ: Безумовно. Це єдине місце на землі.

ОТЕЦЬ: Над долею людей і світу.

ДУХ: Безумовно.

ОТЕЦЬ: То підготуємо ґрунт. (Бере від поета книжку за книжкою і складає на підлозі, мов кахлі).

ДУХ: Я поможу. (Не маючи вільних рук, ходить за отцем і дораджує) — Ця комедія контрастує запахом з «Життям на землі», їх не можна класти поруч; також за мало книжок про матерію і відсутність духа, вони тверді і надаються для щоденного вжитку, під підошви пішоходів.

ОТЕЦЬ: Більше книжок не маєте?

ПОЕТ: Ні.

ОТЕЦЬ: Подивіться добре.

ПОЕТ: (Оглядає уважно порожні руки) — Виглядає, що більше нема.

ДУХ: (Перевіряє його руки) — Це дуже можливе.

ОТЕЦЬ: (Теж перевіряє) — Ми нічого точно не знаємо. Наразі й цього вистачить. Ставайте поруч мене.

ПОЕТ: (Стає на книжки).

ОТЕЦЬ: Ми мусимо мати добрі основи під ногами.

ДУХ: І просвітлення від мене.

ОТЕЦЬ: Це теж.

ДУХ: Тоді приступаймо до слідуєчої точки.

ОТЕЦЬ: Для успішного мислення мусимо себе пізнати.

ДУХ: Так! Пізнаймо себе.

ОТЕЦЬ: (До поета) — Отож — я ваш отець.

ДУХ: А я ваш дух.

ПОЕТ: А я володар світу.

ОТЕЦЬ: Ми знаємо.

ДУХ: Ми на вас чекали.

ОТЕЦЬ: Тепер закриємо чорним полотном вікна, щоб люди ззовні не витягували звідси світляними помпами наших думок і не дірявили наших мозків промінням.

ПОЕТ: Але тут немає вікон.

ОТЕЦЬ: Та можуть бути.

ДУХ: Правильно. І відспіваємо наш гімн.

ОТЕЦЬ: Музику не можна занедбувати, вона благородно впливає на нашу шкіру.

ДУХ: Пом'ягшує її і робить еластичною.

ОТЕЦЬ: Але ми не маємо ще гімну.

ДУХ: Я просвічу володаря.

ОТЕЦЬ: Згодний! Хай дух просвітить! Володарі повинні бути поетами.

ПОЕТ: Я є поет. Зараз прочитаю дещо із своїх останніх:

Чорна ніч, то є гітара,
що у тілі кільчить звуки
і з барвінком уст дівочих
стелиться тобі на руки.

ОТЕЦЬ: Це на гімн надається. До нічого не зобов'язує, нічого нікому не обіцяє.

ДУХ: І романтична кольористика «з барвінком уст дівочих» вносить щось нового в гімнологію, щось досі небувалого.

ОТЕЦЬ: Значить прийняли.

ДУХ: Прийняли. *(Всі три штивніють і лірично співають гімн):*

Чорна ніч то є гітара,
що у тілі кільчить звуки
і з барвінком уст дівочих
стелиться тобі на руки,

і з барвінком уст дівочих
стелиться тобі на руки!

ПОЕТ: А тепер — до діла.

ОТЕЦЬ: Наперед треба підготувати для вас високе крісло.

ДУХ: Але ми не маємо високого крісла.

ОТЕЦЬ: То нічого не значить. Воно існує. Його треба тільки оприсутнити у цій кімнаті.

ДУХ: Тоді подумаймо.

ПОЕТ: Можна сісти на драбину.

ОТЕЦЬ: Я з вами згодний.

ДУХ: Добра думка. Я негайно принесу.

ПОЕТ: Але як? У вас зав'язані руки.

ДУХ: То нічого, я негайно принесу.

ПОЕТ: А чому вам зав'язані руки?

ДУХ: Бо вони думають, що я небезпечний. А це неправда, це тільки витвір їхньої уяви! Га-га-га! Моя воля небезпечна. Якщоб я хотів, я б дуже легко звільнив свої роки.

ПОЕТ: То чому не звільните?

ДУХ: Щоб їх не відморозити.

ПОЕТ: Тут же тепло.

ДУХ: Але може похолодніти.

ОТЕЦЬ: Може.

ДУХ: Така можливість існує.

ОТЕЦЬ: Ми все мусимо брати до уваги.

ПОЕТ: Це звучить досить переконливо.

ОТЕЦЬ: Добра логіка. Що?

ДУХ: Моя воля тільки небезпечна, — якщоб я хотів, гори приходили б до мене, я б дуже легко міг звільнити свої руки, ось *(без ніяких труднощів виймає з сорочки обі ру-*

ки, але негайно ховає їх) — тільки я боюся, щоб їх не відморозити.

ОТЕЦЬ: (Розставляє драбину) — Це наразі вистачить.

ДУХ: Зовсім задовільно.

ПОЕТ: Заки я переберу владу, треба обдумати долю підвладних.

ОТЕЦЬ: Я з вами згодний.

ДУХ: Добра думка!

ОТЕЦЬ: (Стелить в ногах драбини килимчик).

ДУХ: (Бере якийсь розгалужений об'єкт, щось в роді модерної скульптури, схожої на дерево).

ОТЕЦЬ: Це відпружувач.

ДУХ: Дуже конечна річ.

ОТЕЦЬ: Якщо перевтомитися.

ДУХ: Вішайте зайві думки на відпружувач.

ОТЕЦЬ: Про уста.

ДУХ: Про рамена.

ОТЕЦЬ: Про груди.

ДУХ: Про зносини.

ОТЕЦЬ: Бо такі думки обтяжують.

ДУХ: І туманять думання.

ПОЕТ: Я тепер не маю місця на такі думки, всі мої клітини в голові перевантажені думками про долю моїх підвладних.

ОТЕЦЬ: То нічого. Відпружувач не буде заважати.

ДУХ: Поставимо його на підвіконня.

ПОЕТ: Але тут немає підвіконня.

ОТЕЦЬ: То нічого. Але може бути. Його тільки треба оприсутнити.

ДУХ: Скорше чи пізніше все може заіснувати.

ОТЕЦЬ: Ми все мусимо брати до уваги.

ПОЕТ: (Кричить) — Я закликаю до порядку!

ОТЕЦЬ: Ми до ваших послуг.

ДУХ: Раді вам служити. (Ставить відпружувач поруч).

ПОЕТ: Обміркуймо щастя майбутньої людини.

ОТЕЦЬ: (Здизований) — Щастя?

ДУХ: Щастя людини?

ОБА: (Регочуть) — Га-га-га!

ОТЕЦЬ: Ви хочете, щоб ваші підвладні були недоумкуваті!?
Тобто щасливі?

ДУХ: І не думали нічого? Га-га-га!

ОТЕЦЬ: Можливо це єдина розв'язка.

ДУХ: Геніяльно!

ОТЕЦЬ: Гратулюю! (Всі три регочуть).

САНІТАР 1: (Входить) — Якихто двоє старших людей і молодих жінок просять побачення.

ОТЕЦЬ: Зі мною?

САН. 1: (Перечить головою).

ДУХ: Зі мною?

САН. 1: (Перечить).

ОТЕЦЬ: З ним?

САН. 1: Так.

ПОЕТ: Хто вони такі?

САН. 1: Вони назвали себе вашими батьками, а та молода жінка вашою дружиною.

ПОЕТ: Як вона виглядає?

САН. 1: Метер сімдесят висоти, стан 50 сантиметрів, гнучкий, груди пропорційно оформлені, елегантна, притягаюча.

ОТЕЦЬ: Якщо вона притягаюча, то її не можна допускати.

ДУХ: Вона може відтягнути наші мислі.

ОТЕЦЬ: Які можуть прилипнути до неї.

ДУХ: І тяжко буде віддирати.

ПОЕТ: Я зараз перевірю, чи маю з такими людьми побачення. *(Бере грубу книгу і перегортає сторінки)* — Ні, нема. Я не можу їх зараз прийняти.

САН. 1: *(Виходить)*.

ОТЕЦЬ: То мусіла бути якась змова.

ДУХ: Зовсім певно.

САН. 2: *(Входить)* — Я маю прохання.

ОТЕЦЬ: До мене?

САН. 2: *(Перечить головою)*.

ДУХ: До мене?

САН. 2: *(Перечить)*.

ОТЕЦЬ: До нього?

САН. 2: Так.

ПОЕТ: Від кого?

САН. 2: Від двох старих людей і молодої жінки.

ПОЕТ: Чого вони бажають?

САН. 2: Побачення.

ПОЕТ: Я заявив, що мій час зайнятий.

САН. 2: Тоді завтра.

ПОЕТ: *(Перегортає книгу)* — Не можливо. Завтра всі години призначені на думання.

САН. 2: Тоді на другий тиждень.

ПОЕТ: *(Перегортає)* — Не можливо.

САН. 2: А коли?

ПОЕТ: Я матиму вільних п'ять хвилин за десять років.

САН. 2: Донесу. *(Виходить)*.

БАТЬКО: *(З-за стіни)* — Ми таких умов не можемо прийняти бо згідно з останніми психологічними дослідженнями батьки мають позитивний вплив на психіку...

МАТИ: То все наша вина!

БАТЬКО: Чому вина?

МАТИ: Бо ми закликали тих санітарів, що його забрали.

БАТЬКО: А що було робити?

МАТИ: Це дуже сумні речі...

БАТЬКО: Прямо розривають серце.

МАТИ: Жалісно.

САН. 1: Прошу тихіше! Ви заважаєте людям думати. Ось вихід.

ОТЕЦЬ: *(Обурений)* — Ціла кімната переповнена їхніми неприємними словами!

ДУХ: Аж тяжко дихати!

ПОЕТ: Треба буде поліпшити стіни.

ОТЕЦЬ: Щільніше затикати ватою.

ДУХ: Подивіться — їх слова осідають на підлогу, як сажа.

ОТЕЦЬ: Не торкаймо пальцями, бо забрудимо.

ПОЕТ: Вимести їх і вимити підлогу!

ОТЕЦЬ: *(Бере мітлу і замітає).*

ПОЕТ: Це мене переконус, що слова є найбільшим злом людини. Ми мусимо знайти якусь розв'язку негайно.

ДУХ: *(Тягне ногою мокру шмату і стирає підлогу, не звільняючи рук).*

ОТЕЦЬ: Треба виполоти людям з пам'яті усі слова.

ДУХ: Правильно. Щоб собі не шкодили словами.

ОТЕЦЬ: Вони, звичайно, починають гарними словами, як троянди; а тоді шорсткішими, як коноплі; а так твердим, як каміння. І тоді стинають собі голови. Або стріляють.

ДУХ: Божевільні!

ПОЕТ: Але чи можна виполоти їм мову з пам'яті негайно?

ОТЕЦЬ: Негайно?

ДУХ: Я не думаю.

ОТЕЦЬ: Процес триває довго, і треба добрих фахівців.

ПОЕТ: Тоді цей плян відразу відпадає, ми не можемо чекати.

ОТЕЦЬ: А що тоді робити?

ДУХ: Думаймо.

ОТЕЦЬ: Як їх змусити мовчати?

ПОЕТ: Страхом.

ОТЕЦЬ: Чим?

ДУХ: Страхом?

ОТЕЦЬ: Зрозумів! Я згодний! Посадити їм у горлах страх, — він пустить там коріння.

ДУХ: І буде душити кожне слово.

ОТЕЦЬ: Геніяльно!

ДУХ: Ірратуюлю!

ПОЕТ: Треба діяти пляново.

ОТЕЦЬ: Неодмінно.

ПОЕТ: Спочатку дозволимо їм вживати тільки найконечніші слова.

ОТЕЦЬ: Як: їсти, пити і лягати.

ДУХ: Хочу до вбиральні.

ОТЕЦЬ: За довге. Хай вживають: до вбиральні. Просто і недвозначно.

ПОЕТ: А за вживання заборонених слів, — умертвимо голодом.

ОТЕЦЬ: Для прикладу. Кілька мільйонів.

ПОЕТ: Точно. Частина розстріляємо, або пошлемо на заслання, для різноманітності.

ДУХ: Також не можна ставитись зневажливо до атомової енергії.

ОТЕЦЬ: Варто також придумати спосіб, щоб людина зникла безслідно.

ПОЕТ: Точно. Тоді страх почне кільчитися і розростатися у горлах.

ОТЕЦЬ: Геніяльно.

ПОЕТ: То все для їхнього добра.

ДУХ: Тільки для їхнього добра.

ОТЕЦЬ: Нам того не треба. Га-га!

ДУХ: Ми не хочемо бути щасливі.

ПОЕТ: Це негайно треба зробити законом.

ОТЕЦЬ: Зобов'язуючим кожного.

ДУХ: Крім нас.

ОТЕЦЬ: То сідайте на високе крісло.

ПОЕТ: *(Вилазить на драбину і сідає).*

ДУХ: Для піднесености треба відспівати гімн.

ОТЕЦЬ: Я згодний. *(Всі три штивниють і лірично співають):*

Чорна ніч то є циганка,
місяцем збудила груди —
тож, торкнувши, нахилися:
ночей вже таких не буде.

Тож, торкнувши, нахилися:
ночей вже таких не буде.

XVIII

М.: *(Входить без ніяких перешкод)* — Гарна любовна пісня.
Аж гарячо в тілі.

ПОЕТ: *(Стоїть на драбині)* — То не любовна пісня! То наш гімн, до якого вимагаю абсолютної пошани.

М.: То ти написав?

ПОЕТ: А хто! Тільки мені дозволено писати.

М.: Добра поезія.

ПОЕТ: *(Мягшає)* — Ти думаєш?

ОТЕЦЬ: Не вірте.

ДУХ: Вона хоче розкладати нас з нутра.

ПОЕТ: *(Штивніє)* — Хто тебе сюди пустив!

М.: А хто міг мене затримати?

ПОЕТ: Наша сторожа при вході.

М.: Ті веселі хлопчики? Ха-ха-ха! Вони від мого погляду зів'яли.

ОТЕЦЬ: Що? Зів'яли?

М.: *(Здвигав раменами)* — Як полинь.

ДУХ: Їх — негайно у флякон з водою.

ОТЕЦЬ: Може відживуть.

М.: Краще в кухоль із вином — тоді напевно оживуть.

ДУХ: З вином?

ОТЕЦЬ: Я згодний!

ПОЕТ: Я забороняю вам погоджуватись з нею!

ДУХ: Правильно.

ОТЕЦЬ: Вона прийшла нас розкладати.

ПОЕТ: Я закликаю вас збільшити чуйність!

ОТЕЦЬ: *(Насторожується)* — Геніяльно!

ДУХ: *(Теж насторожується)* — Гратуюлю!

М.: Ха-ха-ха!

ПОЕТ: Мовчи! Тільки нам дозволено сміятися.

М.: Ти навіть не вмієш сміятися.

ОТЕЦЬ: Наклеп!

ДУХ: Насміх!

ОТЕЦЬ: Докажім їй: га-га-га! *(Всі три регочуть).*

М.: Ти пам'ятаєш — в нас у дворі були собаки.

ПОЕТ: Ну, і що?

М.: Вони подібно вили.

ПОЕТ: Дуже мудро, що?!

М.: Але мені подобалася ваша після.

ПОЕТ: Гімн!

М.: Я не люблю цього слова. За багато в ньому брехні.

ОТЕЦЬ: То шляхетне слово!

ДУХ: Чисте, як хрусталь.

М.: А скільки задля нього убивали?

ОТЕЦЬ: Якщо треба.

ДУХ: Для добра інших.

М.: Мене то не цікавить. Заспіваймо. Станьте ближче мене.

Отець і Дух нерано насторожено наближаються до неї.

М.: *(Обіймає отця і духа і старається пригадати мелодію).*

ОТЕЦЬ: *(Спочатку хоче звільнитися від неї, але звикає, навіть почувається добре, приспівує для неї, гладить її бредра).*

Чорна ніч то є гітара,
що у тілі кільчить звуки.

ДУХ: *(Теж звекає до її обіймів, співає):*

І з барвінком уст дівочих
стелиться тобі на руки.

ПОЕТ: *(Коли всі співають лагідно слідуячу строфу, поет кричить і виправляє їхній ліризм на серйозність гімну).*

Співами про карі очі,
про зідхань твоїх веснянки,
що клонились до світанку:
із барвінком уст дівочих.

Наспівують мурмурандо, отець і дух починають навіть пританцьовувати.

М.: Ха-ха-ха!

ПОЕТ: *(Кричить)* — Я закликаю до порядку!

ОТЕЦЬ: *(Притомніє)* — Ми до ваших послуг.

ДУХ: Раді вам служити.

ПОЕТ: Ви зневажили наш гімн!

М.: Чим? Веселим співом?

ПОЕТ: Там була замішана жадоба.

ОТЕЦЬ: Я згодний — жадоба.

ДУХ: Вашого тіла.

М.: Ха-ха-ха! Значить, ви щось варті.

ОТЕЦЬ: Я з вами згодний.

ДУХ: Добра думка.

ПОЕТ: Я закликаю!

ДУХ: Раді вам служити.

М.: В мене не було жадоби. Та я можу вам простити.

ПОЕТ: Ми приймаємо.

ОТЕЦЬ: Це приверне гімнові шляхотність.

ДУХ: І ми зможемо завершити наше посланництво.

М.: (З цікавістю оглядає всі об'єкти) — Посланництво...

Виглядає, що вам треба б послати сюди голих жінок.

ОТЕЦЬ: Ради Бога.

ДУХ: Таких думок не вільно навіть допускати!

ОТЕЦЬ: Це обмежує людину.

ДУХ: Туманить думання.

ОТЕЦЬ: Це друге найбільше зло людей.

ДУХ: Спочатку люблять жінку.

ОТЕЦЬ: Пізніше жінку ближнього.

ДУХ: Або люблять свою ниву.

ОТЕЦЬ: А пізніше сіножать сусіда.

ДУХ: З залізною рудою.

ОТЕЦЬ: З вугіллям.

ДУХ: І стинають голови.

ОТЕЦЬ: Стріляють.

ДУХ: Божевільні!

ПОЕТ: Ми зараз мусимо подумати, як вирвати з людей любов.

ОТЕЦЬ: Без любови людина не хотітиме нічого.

ДУХ: І буде мирна.

ОТЕЦЬ: І легко буде нею володіти. Га-га-га!

М.: Ви маєте цікаву гру.

ПОЕТ: (Ображений) — То не пра! Ми вирішуємо долю світу.
Завтра наші рішення будуть законом.

М.: Яких навіть ви не зможете дотримуватись, бо коли я піду геть, то кожний з вас буде марити про мене.

ОТЕЦЬ: Я згодний.

ДУХ: Неодмінно.

М.: І ви ще далі думаєте встановлювати закони проти любови?..

ОТЕЦЬ: Закони існують тільки для добра інших.

М.: А яке вам діло до інших?

ОТЕЦЬ: Ніяке.

ДУХ: Нам зовсім байдуже.

ПОЕТ: Але ми мусимо володіти.

ОТЕЦЬ: І вирішувати їхню долю.

ДУХ: Це призначення.

ПОЕТ: Ми не маємо ніякого вибору.

М.: Чому не маєте? Виходів є багато, — можна, наприклад, грати на патефоні.

ОТЕЦЬ: Або на бубні!

ДУХ: Чи на цимбалах.

М.: Або...

ОТЕЦЬ: Або?

М.: Покінчити самогубством.

ОТЕЦЬ: Я згодний!

ДУХ: Геніяльно!

ПОЕТ: Я закликаю до порядку!

ОТЕЦЬ: Ми до ваших послуг.

ДУХ: Раді вам...

ПОЕТ: Вона прийшла нас розкладати! Не бачите!

М.: Вас не цікаво розкладати.

ОТЕЦЬ: Нас не цікаво розкладати?!

ДУХ: Це звучить загрозливо.

ОТЕЦЬ: Вимагає застанови.

ДУХ: Я серйозно затривожений.

ПОЕТ: Без паніки! Треба зайняти уплюновані позиції.

М.: Ха-ха-ха! Де? На драбині?

ПОЕТ: А що тут незвичайного?

М.: Нічого. Тільки комічно. Люди під тридцятку не бавлять-ся на драбинах.

ОТЕЦЬ: Я протестую!

ДУХ: Це образа!

ПОЕТ: Я тобі казав, що це не є забава! Ми не мали високого крісла, щоб робити рішення, то вжили драбину.

М.: А нащо вам високе крісло?

ОТЕЦЬ: Закони мусять приходити згори.

М.: Тоді найкраще вилізти на дах.

ОТЕЦЬ: Я згодний.

ДУХ: Добра думка. Чому ми про це не подумали?

ПОЕТ: Ця пропозиція відпадає, бо може бути дощ.

ОТЕЦЬ: Правильно. Добра думка.

ДУХ: І закони тоді були б мокрі.

М.: То нормально. Всі закони трохи мокрі. І ховзькі.

ОТЕЦЬ: Це теж правильно.

ДУХ: (Розгублений) — І що тоді робити?

ПОЕТ: Вона ширить шкідливі думки! Її треба неутралізувати.

ОТЕЦЬ: Але як?

ДУХ: Не йде її вбивати.

ОТЕЦЬ: Ані вішати.

ДУХ: Ані, щоб безслідно зникла.

ОТЕЦЬ: Вона за гарна.

ДУХ: Ми не маємо ніяких проти засобів на красу.

ПОЕТ: (Кричить) — Я вимагаю розв'язки!

М.: Чого ти розкричався? Краще злізь з драбини.

ПОЕТ: Мені ніхто не може наказувати!

М.: Нікому й не цікаво. Але поет на драбині, — трохи не в стилі.

ПОЕТ: Думаєш? (*Злазить*).

М.: Я прийшла взяти тебе додому.

ПОЕТ: До якого дому?

М.: До себе.

ПОЕТ: Ти думаєш — ми вдвох...

М.: А кого тобі ще треба?

ОТЕЦЬ: Нас.

М.: А хто буде рішати долю світу?

ДУХ: Це теж правда.

М.: Збирайся.

ПОЕТ: А що ми будемо робити?

ОТЕЦЬ: Як він буде жити між людьми?

ДУХ: В такому світі!

М.: Ти будеш писати вірші. Часом будемо любитися.

ПОЕТ: Я не знаю як.

М.: Любитися?

ПОЕТ: Ні, писати вірші.

М.: Ти щойно тепер знаєш як. А що сталося з твоєю поемою про жіноче тіло.

ПОЕТ: Я її не пам'ятаю.

М.: Я дещо пам'ятаю, ось: її тіло тягнеться за руками і нагадує про тепле літо, про сонце і про вітер... Пригадуєш?

ПОЕТ: Трохи. Воно не зле звучить.

ОТЕЦЬ: Не давайтеся спокусі!

ДУХ: Або візьміть нас з собою.

М.: То йдем?

ОТЕЦЬ: Не йдіть туди! Як будете жити в такому світі?

ДУХ: Божевілля!

ОТЕЦЬ: Залишіться!

Моделька бере поета за руку і тягне за собою.

XIX

ОТЕЦЬ: Я не поділяю його рішення.

ДУХ: За велика жертва.

ОТЕЦЬ: Правильно.

ДУХ: Можна було прийняти компроміс.

ОТЕЦЬ: Який?

ДУХ: Вона могла, наприклад, жити тут.

ОТЕЦЬ: Я згодний.

ДУХ: Чому ми про це скоріше не подумали?

ОТЕЦЬ: І ми з нею підживляли б.

ДУХ: Безумовно.

ОТЕЦЬ: Пропало.

ДУХ: А він був добрий володар.

ОТЕЦЬ: Століттями нам прийдеться сидіти і чекати на такого другого.

ДУХ: Він мав тверду руку.

ОТЕЦЬ: І далекосяглі мислі.

ДУХ: Геніяльний!

ОТЕЦЬ: І що тепер станеться з людством?

ДУХ: Мені байдуже.

ОТЕЦЬ: Мені також. Але ми мусимо рішати їїню долю.

ДУХ: Мусимо. *(Сидять замислено).*

ОТЕЦЬ: Нема ради.

ДУХ: Треба самим рішати.

ОТЕЦЬ: Тоді почнемо гімном. *(Штивніють і співають):*

Чорна ніч то є гітара,
що у тілі кільчить звуки...

ДУХ: Я далі не можу. *(Хлипає).*

ОТЕЦЬ: Чому?

ДУХ: Щось до горла тиснеться.

ОТЕЦЬ: Жалощі.

ДУХ: Жалощі...

ПОЕТ: *(Вбігає, поспішно закриває двері)* — Поможіть мені!

ОТЕЦЬ: *(Підбігає)* — Я натискатиму, а ви замикайте.

ПОЕТ: Ми не можемо довіряти сторожі.

ДУХ: Ні.

ОТЕЦЬ: Сторожа непевна.

ПОЕТ: *(Оглядає двері)* — То мене не вдоволяє. Треба зробити барикаду.

ДУХ: Правильно. *(Сунуть під двері шафу, а на верх ставлять стіл).*

ПОЕТ: Це повинно бути задовільним.

ОТЕЦЬ: Ми тепер безпечні.

ДУХ: Ніхто не пролізе.

ОТЕЦЬ: Але як нам володіти світом?

ПОЕТ: Через дірку в стіні.

ОТЕЦЬ: Я згодний!

ДУХ: Діркою будуть вилазити закони.

ОТЕЦЬ: І прилазити звідомлення.

ДУХ: На підвіконня.

ОТЕЦЬ: Яке ми оприсутнимо.

ДУХ: Неодмінно.

ПОЕТ: Значить маємо все під контролею.

ДУХ: Як завжди.

ПОЕТ: Я ледве врятувався.

ОТЕЦЬ: А як далеко ви зайшли?

ПОЕТ: На вулицю.

ДУХ: Аж на вулицю! Аж так далеко!

ОТЕЦЬ: І як ви врятувалися?

ПОЕТ: Чудом! Якось ненароком глянув на людей на їхні обличчя.

ДУХ: І як вони виглядають?

ПОЕТ: Потворно. Всі зграями кудись спішають! Лізуть в жи-

воти машин, чіпляються за сходи, лізуть на дахи, риють землю, вистрілюють себе в повітря. Лізуть на місяць.

ОТЕЦЬ: Божевільні.

ДУХ: Нам треба щось робити.

ПОЕТ: Їм з лобів вилазять очі, падають на брук і розбиваються, як сльози, а вони сліпі, не бачать один одного, тільки кудись біжать. Одні худі, аж кості по дорозі розсипають; а другі з животами, а животи такі великі, що тягнуться дорогою і розчавлюють каміння. Штовхаються, топчуть одні других, а часом, щоб прочистити дорогу, вбивають себе пістолетами, які виробляють для своїх дітей, щоб гралися.

ОТЕЦЬ: Нічого не змінилося.

ПОЕТ: Я глянув ненароком і почав тікати.

ДУХ: Правильно. Га-га-га!

М.: (Здалека, мов з минулого, падають її слова) — Її тіло тягнеться мені за руками...

ПОЕТ: (Відганяє її слова, як мухи) — Лишіть мене в спокої.

М.: І нагадує про тепле літо, про сонце і про вітер...

ПОЕТ: Лишіть мене і не сідайте на мої думки і пам'ять! Не сідайте!

ДУХ: Що ви кажете?

ПОЕТ: Нічого.

ОТЕЦЬ: Добре, що ми разом.

ПОЕТ: Так?

Дух і Отець затрівожені.

ПОЕТ: То прийдемо до порядку.

Дух і Отець одушевлені.

ДУХ: Неодмінно.

ПОЕТ: Завтра будемо вбивати голодом.

ОТЕЦЬ: Щоб страх закорінився їм в горлах.

ПОЕТ: Після завтра — розстріли.

ДУХ: Щоб знищити любов до всього дочасного.

ПОЕТ: А тоді встановимо нашу систему.

ОТЕЦЬ: Найкращу, яку людство мало.

ДУХ: Найгеніальнішу!

ОТЕЦЬ: І все для їхнього добра.

ДУХ: Все для їхнього щастя. Га-га-га-га!

Всі три регочуть, аж моторошно стає.

З а в і с а